

Студент 3 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ФІНАНСОВЕ ПРАВО ЯК НОРМАТИВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ

Анотація. Досліджено окремі питання інституту фінансової політики у системі фінансового права, перспективи реформування фінансової діяльності держави. Надано авторське бачення удосконалення українського законодавства. Внесено пропозиції щодо вдосконалення положень нормативно-правових актів, які регулюють окремі питання фінансової політики.

Аннотация. Исследованы отдельные вопросы института финансовой политики в системе финансового права, перспективы реформирования финансовой деятельности государства. Предоставлено авторское видение усовершенствования украинского законодательства. Внесены предложения по совершенствованию положений нормативно-правовых актов, регулирующих отдельные вопросы финансовой политики.

Annotation. Some issues of the institute of financial policy in the system of finance law, prospects for reforming the financial activity of the state have been explored. The author's vision of improving Ukrainian legislation is given. Suggestions for the improvement of the provisions of legal acts that regulate certain issues of financial policy are made.

Ключові слова: фінанси, право, регулювання, реформа, система, фінансова політика, фінансове право, нормативне забезпечення.

Сучасна теорія і практика потребує пошуку нових методологічних підходів у дослідженні фінансового права і його складових як складного історично сформованого явища правового буття. Фінансове право є необхідною умовою і ефективним засобом реалізації Конституції і законів України у сфері функціонування публічних фінансів у процесі фінансової діяльності держави. Бюджет будь-якої країни відображає її соціально-економічну й політичну природу та зміст фінансової діяльності.

Проблеми фінансової політики перебувають у колі досліджень Загороднього А. Г. [1, с. 11], Беха Г. В. [2, с. 5], Л. Воронова [3, с. 13], Стельмаха В. С. [4, с. 529], багатьох інших вітчизняних і зарубіжних теоретиків та практиків, однак в умовах фінансової кризи, значного державного боргу і активного проведення реформ набувають особливого значення з метою переоцінки здобутків і прорахунків реального стану економіки, вдосконалення правового режиму регулювання фінансових відносин, забезпечення фінансової стабільності й незалежності України в глобальному просторі міждержавної конкуренції.

Мета статті полягає у розкритті поняття фінансового права як нормативного забезпечення фінансової політики та фінансового механізму держави.

Фінансове право як галузь права є складним поліструктурним динамічним утворенням. Правовідносини з приводу фінансів відображають економічні суспільні відносини, тому зміни в економічному розвитку країни безпосередньо впливають на процес структуризації цієї галузі. Як відомо, генератором діяльності держави виступають фінансові відносини. За умов фінансової нестабільності у більшості сфер суспільного життя комплексне дослідження теоретичних і практичних проблем формування й реалізації фінансової політики є, на думку автора, актуальним. Свою фінансову політику держава реалізує за допомогою фінансового механізму, склад і структура якого визначаються рівнем розвитку економіки, відносинами власності, історичними та національними особливостями окремої країни.

Фінансовий механізм у широкому розумінні – комплекс фінансових методів і важелів впливу на соціально-економічний розвиток суспільства.

Фінансова політика – це комплекс державних заходів, що забезпечують ефективне функціонування фінансів і фінансової системи. Це, у свою чергу, стимулює розвиток матеріального виробництва і створює економічний ґрунт для здійснення державою покладених на неї функцій і завдань.

Фінансова політика охоплює широкий комплекс заходів:

розробку загальної концепції фінансової політики, визначення її основних напрямів, цілей і головних завдань;

створення ефективного фінансового механізму;

управління фінансовою діяльністю держави та суб'єктів господарювання [5, с. 159].

Фінансова політика є складовою частиною економічної політики держави. В ній конкретизуються головні напрями розвитку економіки; визначається загальний обсяг фінансових ресурсів, їхні джерела, шляхи використання; розробляються механізми регулювання і стимулювання соціально-економічних процесів фінансовими методами.

Фінансова система як об'єктивне явище (публічні й приватні фінанси, державні фінанси, міжнародні фінанси, фінансовий ринок, фінанси суб'єктів господарювання, фінанси домогосподарств) є ознакою незалежності держави. Фінансова система України, незважаючи на певний шлях становлення, перебуває у стадії динамічного розвитку, оскільки рухає економічні процеси. Фінансове та адміністративне право теоретично,

інтересах, адже фінансовий ринок як узагальнена система фінансових відносин об'єднує публічні, приватні, міжнародні фінанси. І в кожному суспільстві держава повинна бути гарантом захисту загальнолюдських цінностей, прав та свобод громадян. Новий розвиток вітчизняної фінансової системи пов'язується зі вступом України до СОТ. Основою фінансової політики держави є вибір фінансово-правової моделі розвитку суспільства за участі у формуванні фінансової політики всіх гілок влади, органів місцевого самоврядування, громадських організацій, небайдужих громадян, міжнародного співтовариства.

Фінансовий механізм – сукупність фінансових методів і форм, інструментів та важелів впливу на соціально-економічний розвиток суспільства. Підсистеми фінансового забезпечення і фінансового регулювання тісно взаємозв'язані.

Структурна побудова фінансового механізму подана на рисунку.

Фінансове забезпечення реалізується на основі відповідної системи фінансування, яке може здійснюватись у трьох формах: самофінансування, кредитування, зовнішнє фінансування. Різні форми фінансового забезпечення використовуються на практиці одночасно через установлення оптимального для даного етапу розвитку суспільства співвідношення між ними.

Самофінансування є забезпеченням потреб простого і розширеного відтворення виробництва за рахунок власних коштів юридичних і фізичних осіб. Це вихідна форма фінансового забезпечення. Без наявності певних власних коштів розпочати будь-яку діяльність неможливо. Фінансове право, як зазначає корифей вітчизняної науки Л. К. Воронова, регулює специфічний вид відносин, що виникають у процесі формування, розподілу і використання централізованих та децентралізованих фондів коштів, необхідних для виконання функцій органами держави і місцевого самоврядування; фінансове право як галузь охоплює сукупність правових норм, що регулюють фінансову діяльність держави й органів місцевого самоврядування [6, с. 277].

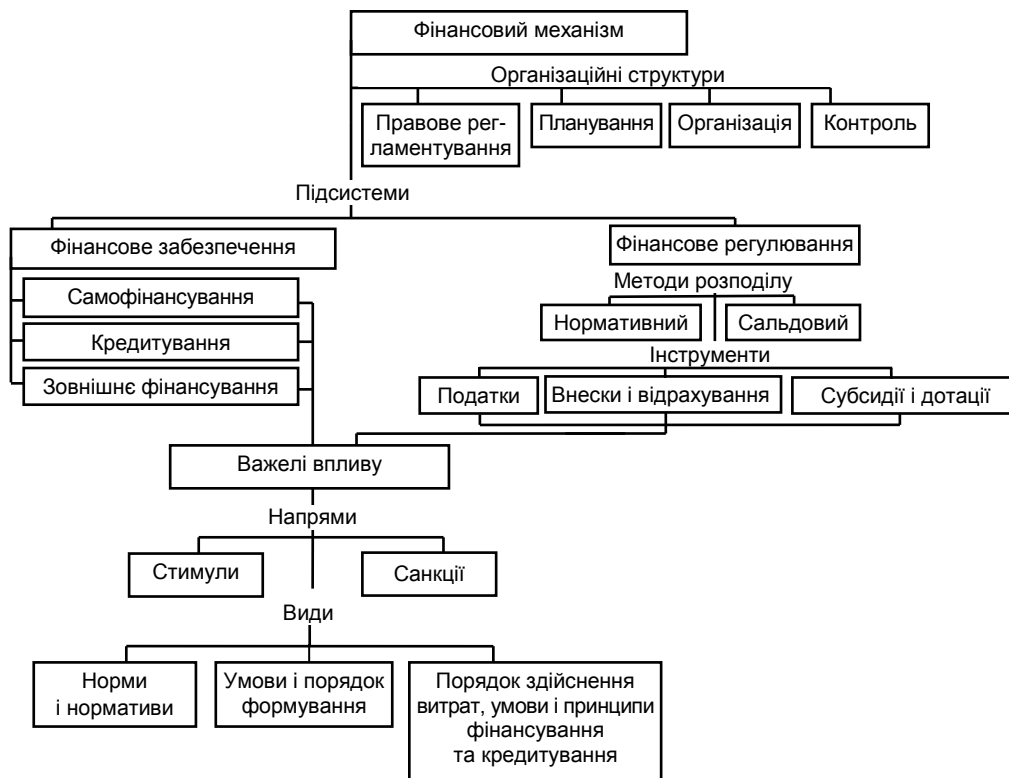

Рис. Схема фінансового механізму

Загальна частина фінансового права репрезентована функціональними інститутами, що упорядковують предметні, більш досліджені матеріальні інститути особливої частини та менш досліджені процесуальні предметні інститути. Процесуальна частина фінансового права подана тими інститутами, що передбачають використання під час вирішення конфліктів адміністративного (спори за участі суб'єкта владних повноважень, адміністративний договір, бюджетний процес), господарського (стягнення за кредитами під державні гарантії), цивільного і кримінального (збитки держави), конституційного (неконституційність законів і офіційне тлумачення) судочинства. Фінансова політика у системі фінансового права, на думку автора, має свій правовий режим та не може ототожнюватись з поняттям "фінансова діяльність держави", оскільки впливає на організацію і регулювання складного і розгалуженого фінансового правового процесу, який досліджує вітчизняний вчений Касьяненко Л. М. [7, с. 38].

Зміст фінансової політики багатогранний і включає: вироблення науково обґрунтованих концепцій розвитку фінансів, що формуються на основі вивчення вимог економічних законів, всебічного аналізу стану історичного розвитку держави, перспектив розвитку трудових сил і виробничих відносин, потреб населення і врахування стану міждержавної конкуренції; проведення реформ ціноутворення і оновлення антимонопольного законодавства; децентралізацію бюджету, а також можливості ознайомлення громадськості з проектами законів та документами, що стосуються інтересів усього суспільства (оприлюднення демоверсій надає уяву користувачам про підготовку продукту (в даному випадку – стратегії, концепції, програми) і створюються у якості реклами, привертають увагу до майбутніх змін).

Кемпбелл Р. Макконнелл і Стенлі Л. Брю [8, с. 528] визначають фінансову політику як зміни, що вносяться урядом у порядок державних витрат і оподаткування та спрямовані на забезпечення повної зайнятості й неінфляційного національного продукту. Мозговий О. М., Оболенська Т. Є., Мусієць Т. В. вказують, що фінансова політика держави – це самостійна сфера діяльності її уряду, пов'язана з фінансовими відносинами. За словниковими джерелами фінансова політика – система заходів у сфері фінансів із метою цілеспрямованого впливу держави на розвиток фінансово-кредитної системи і національної економіки загалом; фінансова політика – система заходів (законів, адміністративних рішень) у сфері фінансів із метою цілеспрямованого впливу держави на розвиток фінансово-кредитної системи та національної економіки загалом; фінансова політика – сукупність державних заходів щодо використання фінансових відносин для виконання державою своїх функцій.

З позиції вчених-економістів Азарова М. Я., Ярошенка Ф. О., Єфименко Т. І. визначення фінансової політики тільки як сукупності (комплексу) заходів не можна вважати вдалим, адже ті чи інші заходи впроваджують із метою реалізації певних напрямів діяльності, що мають об'єктивний, постійний характер, тому доцільно розглядати політику як управління певними процесами, а зведення фінансової політики до сукупності законодавчих актів, грошово-кредитних та цінових інструментів, заходів органів державної влади [9, с. 16–20].

Ефективність правового регулювання – це соціально значущий результат усієї системи юридичних засобів у ході досягнення прогнозованих цілей захисту прав людини. Цей процес зумовлений рівнем правосвідомості й правової культури громадян. Проблеми правового регулювання фінансової політики в умовах світової фінансової кризи та політичної нестабільності набувають особливого значення під час удосконалення правового режиму регулювання економіки і забезпечення фінансової стабільності держави [9, с. 16–20].

Важливим залишається визначення окремих сегментів фінансового ринку. На думку автора, комплексне і багатогранне поняття фінансовий ринок включає у себе грошову, кредитну та інвестиційну складову, тому в тексті Конституції України можна використовувати більш уніфіковану (просту і зрозумілу) категорію "фінансовий ринок" (не дублюючи складовими – грошова, кредитна та інвестиційна), враховуючи, що у міжнародному співробітництві широко використовується термін "глобальний фінансовий ринок".

Також важливим є удосконалення національного законодавства шляхом імплементації та гармонізації із законодавством Європейського Союзу; розроблення і прийняття закону про заходи фінансового контролю за доходами й витратами посадових осіб публічної служби; проведення аналізу законодавства з метою виявлення недоліків, що впливають на здійснення фінансової діяльності держави і реалізацію фінансової політики, формування сучасного фінансового ринку; запровадження навчальних програм для студентів та державних службовців із питань особливостей формування і реалізації фінансової політики; інформування громадськості про розроблені законопроекти щодо фінансової діяльності держави; розміщення соціальної реклами з питань розвитку фінансового ринку.

Отже, фінансова політика як підсистема науки фінансового права є об'єктом конфлікту у законотворчому процесі, оскільки парламентські фракції та уряд можуть мати різну мету, керуватись різними принципами та інтересами, цінностями й цілями у ході впровадження певних рішень і реалізації повноважень. Важливим залишається проведення інституційної реформи шляхом удосконалення фінансової системи; поліпшення структури органів державної влади та місцевого самоврядування з метою недопущення дублювання функцій і забезпеченням економії коштів на утримання апарату управління; розроблення порядку проведення оцінки ефективності органів фінансового контролю та інше.

Наук. керівн. Возненко Н. І.

Література: 1. Загородній А. Г. Фінансовий словник / А. Г. Загородній. – 3-тє вид. випр. та доп. – К. : ТОВ "Знання", КОО, 2009. – 567 с. 2. Бех Г. В. Фінансове право України : підручник / Г. В. Бех, О. О. Дмитрик, І. Є. Криницький ; за ред. М. П. Кучерявенка. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 320 с. 3. Воронова Л. К. Фінансове право України : підручник / Л. К. Воронова. – К. : Прецедент ; Моя книга, 2009, 448 с. – С. 13. 4. Енциклопедія банківської справи України / редкол. : В. С. Стельмах та ін. – К. : Молодь ; Ін Юре, 2011. – 680 с. : іл. 5. Пришва Н. Ю. Публічні доходи: поняття та особливості правового регулювання : монографія / Н. Ю. Пришва. – К. : КНТ, 2010. – 200 с. 6. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол. : Ю. С. Шемчушенко та ін. – К. : Укр. енцикл. – 768 с. : іл. 7. Винницький Д. В. Предмет и система фінансового права / Д. В. Винницький // Правоведение. – 2012. – № 5. – С. 38. 8. Орлюк О. П. Фінансове право : навч. посіб. / О. П. Орлюк. – К. : Юрінком Інтер, 2013. – 528 с. 9. Пришва Н. Ю. Проблемні питання предмета та системи фінансового права / Н. Ю. Пришва // Фінансове право. – 2008. – № 1 (1). – С. 16–20. 10. Міжнародні фінанси : навч. посіб. / О. М. Мозговий, Т. Є. Оболенська, Т. В. Мусієць та ін. ; за заг. ред. д-ра екон. наук О. М. Мозгового. – К. : КНЕУ, 2005. – 504 с.